

Halk Masalları ve Çocuk Psikolojisi Bakımından Önemi

Halk Masalı metinlerini gerçekten anlamak istiyorsak, onların anlatıldığı devirdeki orjinal durumlarına kadar inmek gerekir. Fonksiyon, ancak orada açıkça ortaya çıkar. Sadece son şeklini almış (basılı masallar gibi) materyali incelemek kişiyi yanıltabilir. Eğer seyircinin/dinleyicinin kendi kişisel çatışmaları bu kadar kuvvetli ve benzer olmasaydı, kimse bu masalları dinlemez ve binlerce yıldan beri kuşaktan kuşağa aktarılmazdı.

Masalların tarihi, sosyolojik ve politik bakımdan farklı ortamlarda anlatılan soytarılar, aynı zamanda realist gözlemcilerdir. Elbette, iyi bir konuk-masalıcı, geleneksel soytarılarla bağlı kalmak mecburiyetinde değildir. Bu anlatıcı, gerçek olayları bile komik bir biçimde anlatabilir, bir sihir masalına adapte edebilir, kahramanın yerine bir komik tip getirerek dinleyicilerini güldürebilir.

Hiç kuşkusuz bir hayvan fabl'ı veya örnek gösteren hikaye, dinleyicilerin doğru davranış modelleri konusundaki eğitime isteklerine cevap vermektedir. Genç, çocuk ve yetişkin bütün insanların ihtiyaç duydukları, kendilerini duygusal olmayan objektif bir eğitimle mevcut sosyal sistemlere nasıl adapte edebilecekleridir. Bunun kişisel ruhsal çatışmayla ilgisi yoktur. Bu sosyal hayattaki karşılıklı bağımlılıkları pratik bir biçimde tanıtmadır; sosyal ilişkilerin ve bunların hayatımıza olan etkisinin ortaya çıkarılmasıdır. Toplumun görüşüne göre fabl, doğal olarak, sosyal eğitimin geleneksel bir aracıdır, davranış modellerini gelenek yoluyla sağlamaktır.

Sözlü geleneğin pek çok çeşidi vardır: Kahramanlık destanları, Kral ve din ulularının menkıbeleri, aile destanları, mucize hikayeleri özellikle çocuk edebiyatında kısa komik hikayeler, dil oyunları (tekerlemeler, vb), çocuk şiirleri ve çocuk oyunları. Sihir masalları (maerchen); başlangıçta yetişkinlerin yetişkinlere anlattıkları, ama çocuklar tarafından da dikkat çekici bir biçimde sevilen masallardır. Meşhur Alman masalcılar Grimm Kardeşler, Kuzey Almanyalı Philip Otto Runge'un iki hikayesindeki (Ardıç Ağacı ve Balıkçı ile Karısı) yüksek edebi üsluptan esinlenmişler, ama bunları yeni bir üslupla yeniden ele almışlardır. Masallarının pek çoğu (Kırmızı Şapkalı Kız, Uyuyan Güzel, Kül Kedisi, Haensel ile Gretel, Kedi Derisi, Mavi Sakal, Çizmeli Kedi) Perrant'ın orjinal Fransızca Koleksiyonu'ndan, evlerinde Fransızca konuşan Alman burjuva ailelerine aktarmışlardır. Grimm Masallarının, bu Fransızca konuşan ailelerinden ve Ludwig Tieck'in romantik peri tiyatrosundan geçtiği ispatlanmış bir gerçektir.

176 sihir masalı üzerinde yapılan bir araştırma neticesinde; 176 metinden 169'unun daha ilk cümlelerde belirlenen bir aile çatışmasını yansıttığı tesbit edilmiştir: Baba-oğul, kız baba, oğul-anne. % 52 ile baba-oğul çatışması diğerlerini gölgede bırakmaktadır. Baba-oğul masallarının yarısında, oğlunu bilinmeyen tehlikeli güçlere (büyücü, kötü ruhlar, vb) teslim eden babadır. Ya da babası, oğlunu lanetleyerek kötü bir talih diler, onu bilinmeyen bir ülkeye bırakır veya ölüme terkeder. Kız-baba masallarında, kız babadan ayrılmakta, kız dinleyicinin kendisiyle özdeşleştirdiği bir figürdür. Kız-baba çatışması grubuna giren masalların çoğu, kızın babası tarafından kötü bir varlığa (yabancı, kurt, tilki, aslan, ayı, vb) teslimini konu alır. Görünüşte bilmeden baba kızını, öte dünyadan/kötü dünyadan birisine teslim etmektedir, ancak bunu yapmak babayı çok üzmektedir. Kurbağa Kral, Mavi Sakal, Fict-her'in Kuşu masalları buna örnektir. Kızkardeş-ağabey ilişkisi, henüz aşıl-mamış baba-kız çatışmasının yerini almıştır. Bu bağlılık, dışarıdan gelecek kişiyle gerçek aşk ilişkisi kuruluncaya kadar devam edecektir.

Kız-baba çatışması masallarının çoğu, ayırma ve uzaklaştırma ile başla-maktadır. Fakat birçok masalda da baba, kızının kendi hayatını sürdürme-sini istememektedir. Kızını bir kuleye hapseder, yerlatına sürer, odasının ka-ğısına muhafızlar koyar veya şatonun etrafına aşılmaz duvarlarla çevreler. Kız-baba çatışması masalları, çocuklara hitap eden sihir masallarının % 18'ini oluşturmaktadır. Bu kötü ruhların bazıları sihirden arındırılmış, bazı-ları ise kurtarılamamıştır. O zaman kahramanımızın sevgilisi onu kurtar-malıdır.

Toplam masalların % 18'ini oluşturan bir başka grubu da anne-kız çatış-masını içeren masallar meydana getirmektedir. Bazılarında kız, baskı ve iş-kenceye dayanmak zorundadır; bazılarında ise, evden kovulmuştur. Rakibe-si mutlaka üvey annedir ve çeşitli biçimlerde ortaya çıkar ve ölmüş olan öz annesi, gizli yardımcısıdır. Bununla birlikte masalcının yapacağı şey, dinle-yicileri arasında masal anlatılırken oluşan etkiyi düşünerek masalı okumak-tır. Bunu bimeyen okuyucu masalı olduğu gibi kabul eder. Sevilen anne öl-müş ve üvey anne ya da cadı egemen olmuştur. Bu demektir ki, iç ilişkileri-miz kopmuş ve annemiz değişime uğramıştır. Ancak, kaybolmuş o güzel ço-cukluk günleri asla yok edilemez. Toplam masallarının % 11'i gibi en küçük masal grubu da anne-oğul çatışmasını konu edinen masallardır.

Psiko-Dramatik Bakımdan Sihir Masalları

Çocukların peri masallarını çok sevmelerini neyle açıklayabiliriz? İlk nokta, bu masalların, sosyal düzenlerin sık sık ve kökten değiştiği uzun devirlerde bile yaşamış olmalarıdır. İkinci nokta, başlangıç motifleri çocukları açıkça

meraklandırmakta ve büyülemektedir. Hatta bazı zamanlar, masalı anlatmaya bırakıp, çocuklara anlatma, resim yapma veya yazma yollarıyla masala kendilerinin devam etmelerini söyleyebilirsiniz. Sonuçlar, belirgin bir şekilde, çocukların başlangıçta verilen çalışmayı geliştirdiklerini ve kendilerini izdüşümlediklerini göstermektedir.

Üçüncü nokta, anlatıcıların tecrübeleridir. Buna kukla oynatıcılar da dahildir. Eğer seyirciler arasında, tüzcü eziyetlere dayanmayan çocuklar varsa, her an Kasper’le Punch’a bağırabilir. Bu figürlerin bütün yapacakları da sadece perdenin yanından yüzlerini göstermektir. Onlar, iyi bir sonucun garantileridir. Dördüncü nokta ise analitik vaka çalışmasıdır. Bir başka deyişle, dinleyicilerin gizli aile çatışmalarına ihtiyaç duyduğundan, sihir masallarının anlatıldığını söylemek istiyorum. Sihir masallarının anlatımı, dinleyicilerin kendilerini izdüşülediklerini geleneksel bir figür ayırımıdır. Sihir masalları, çözüldüğü iddia edilen aile çatışmalarının psiko-dramıdır. Bu aile çatışmaları, kişinin kurtuluşu için gerekli çeşitli ayrılma durumlarıdır.

Çocuklara kendilerini izdüşümleyebilecekleri masallar anlatıldığında görülmüştür ki her çocuk bu çatışmalarla, yetişkinlerin anlayamayacağı bir biçimde uyarılmaktadır. Çok heyecanlı çocuk, bu şekilde çatışmaları ortaya çıkarmakta ve kendini oynamaktadır. İşte bu nokta çok önemlidir. Bu iş için sadece çocukların oyunlarını incelemeliyiz. Çocuk oyunlarındaki bu psiko-dramatik yönü, bilimsel olarak ilk defa inceleyen Alman psikiyatrist Josenhine Bilz’dir. Fakat çocuk şiir ve oyunlarının profesyonel toplayıcıları, yıllardır özellikle Avrupa’da mitolojik fikre saplanmışlardır.

Çocukların kötü ruhları kışkırttığını konu alan çocuk oyunlarının çokluğu insanı şaşırtmaktadır. İbadet şeklinde bir konuşma ile ya da korodaki çocuklardan biri veya oyunun lideri, şeytanı, kızdırır vs.

Bazı oyunlarda çocuklar araya bir şaka sıkıştırırlar. Çocuklar korkunç bir şekilde kükreyen adama “Neyle adam yemek istediğini?” sorduklarında ciddi bir şekilde “Çatal bıçakla” cevabını alırlar.

Çocuklar gülmelerini tutarak, “Var mı?” diye sorunca, budala kükreyen adam “Hayır” diye itirafta bulunur. O zaman çocuklar, “Öyleyse gelde yakala!” diye çığlık çığlığa kaçırlar, kükreyen adam da peşlerinden koşar. Bazı ülkelerde de bir grup çocuğun şeytanı kışkırttığı oyunlar çok yaygındır. Grup desteğiyle çocuk kendisine korku ve acı veren şeyi kışkırtmakta, böylece bir deneyden geçerek endişe ve dehşetini yenmek istemektedir. Ruhsal işlem sihir masalında olduğu gibidir. Özellikle kahramanın kötü ruhların eline düştüğü masalarda olmak üzere, sadece psikodram değil içerik bile aynıdır. Forma gelince, sihir masallarında, kötü ruhlarla konuşmalar hisseden nisbeten azdır. Kırmızılı Şapkalı Kız’ın büyükannesinin yerine almış kurtla olan konuşması oldukça tanınmıştır.

Sonuç

Çocuk sihir masallarının tek bir fonksiyonu vardır, o da eski aile ilişkilerine koparmak ve gerçek kurtuluşa ve yetişkinliğe yönelmeye yardımcı olmaktır. Bundan dolayı gerçekçi olduklarını iddia eden pek çok modern çocuk kitapları, gerçekte sihir masallarındaki çatışma ve kurtuluş modellerine dayanmaktadır. Binlerce yıl, sözlü geleneğin insanların şu iki ayrı ihtiyacını karşıladığını söyleyebiliriz: Çocukların bedensel ve ruhsal çözülümü (ki bu ciddi ruhsal şoklar geçirilmeden yapılamazdı) ve topluma uyumu (ki bu da ancak duygusal olmayan bir davranış eğitimi ile kolaylaştırılabilirdi). Bir kişinin sosyal görevlerini yapabilmesi için, herşeyden önce bağımsız bir varlık olması gerekir. Aydınlık devrin modern sözcükleri bunu, dünün ahlak havarileri kadar, ihmal ettiler. Ahlak havarileri, sadece kendi devirlerindeki toplumu düzeltmek amacıyla, katı davranış modellerini mekanik olarak transfer etmekle ilgileniyorlardı. Fakat insdan korku ve yıkıntılardan hiçbir zaman gerçek bir insan ve beşeri bir toplum kurulamaz. İşte bu husus önemlidir. Edebiyatçıların değiştirilmelerini protesto ettikleri en gerekli unsurlarıyla sihir masalları, fabl ve örnek hikayelerle birlikte, hala eski anlam ve fonksiyonlarını taşımaktadırlar. Kişisel çatışmasını yenmiş, bağımsız ve kendinden sorumlu olarak yaşayabilen, çalışabilen yetişkine gerekli olan kurtuluş psikodramları olarak.

Ali Aksakal
Salihli İlçe Halk Kütüphanesi